

Rok 1952/53

P E D A G O G I K A L E C Z N I C Z A

/dr. Maria Grzegorzewska/

Wyjaśnienia na podstawie nauki Pawłowa niektórych podstawowych zagadnień pedagogiki leczniczej.

I. Uwagi, wyjaśniające wartość metody "ośrodków pracy"/metody Państwowego Studium Pedagogiki Specjalnej/ na podstawie nauki Pawłowa /dla I - II i III kl. szkoły specjalnej/

Ponieważ u podstawy procesu poznawczego leży zjawisko wytwarzania się odruchów warunkowych, które zespalają się w dynamiczne układy strukturalne, trzeba, aby te kształtujące się układy były adekwatne do rzeczywistości. To jest warunkiem rozszerzania możliwości czynnej właściwej odpowiedzi ustroju na różnorodność bodźców nań oddziaływujących /rozszerzenie skali dostosowalności i twórczego stosunku do środowiska zewnętrznego/.

A więc trzeba, w procesie nauczania zadbać o to, by wytwarzające się u dziecka dynamiczne układy strukturalne były to odbicia wyraźnie odebranego pobudzenia,
dobrze dokonanego różnicowania, możliwie plastycznie dostosowującego się do stale zmiennej rzeczywistości. Te własności dynamicznych zespołów wymagają:
odpowiedniego doboru bodźców,
sprawności samych procesów korowych: pobudzania i hamowania.

Procesy te, opierając się o charakterystyczne dla poszczególnych osobników cechy indywidualne

siły,
ruchliwości,
równowagi

- muszą odznaczać się dużą plastycznością zapowiadającą sprawność czynnościową kory mózgowej

/łatwość przechodzenia pobudzenia w hamowanie i odwrotnie,
sprawność i dokładność różnicowania,
sprawność hamulców różnego typu,
łatwość odhamowywania, itd/.

To znaczy, że sprzężone ze sobą procesy pobudzania i hamowania powinny w swej pracy

syntetycznej /promieniowanie, kojarzenie, wiązania między-ośrodkowe

analitycznej /koncentracja, przetwarzania pobudzeń i inno/
- dawać obraz świata zgodny z rzeczywistością i przez to stwarzać
warunki do kształtowania się właściwych mechanizmów odpowiedziowych.

W związku z tym nauczanie musi polegać na otoczeniu opieką warunków kształtujących się dynamicznych zespołów strukturalnych, to znaczy w nauczaniu stosować tę metodę, która to zapewnia.

Potrzebom tym odpowiada metoda Państwowego Studium Pedagogiki Specjalnej, to znaczy, "metoda ośrodków pracy" ponieważ jej podstawowe zadania są następujące:

A usprawnianie czynności korowych

B stwarzanie warunków umożliwiających dobre opracowanie podstaw
związków czasowych między obiektami konkretnymi a słowami, to znaczy mocne ugruntowywanie związków I-go układu sygnałów z II- gim, oraz stwarzanie możliwie bogatych, wszechstronnych utrwalaonych dynamicznych układów strukturalnych, stanowiących "biografię" słów - pojęć.

X

A usprawnianie czynności kory mózgowej

polega na nie poddawaniu dziecku gotowych dynamicznych zespołów strukturalnych, to znaczy nie dopuszczanie do skostniałych związków odruchowo - warunkowych, nie adekwatnych do zmiennej rzeczywistości, wobec których najważniejszą zasadą poznawczą jest dynamizm, a przeciwnie ma:

wyrabianie plastyczności funkcji korowych, wypracowywanie właściwej
sile, ruchliwość i równowagę procesów pobudzania i hamowania.

Osiąga się to za pomocą tej metody przez:

dostarczanie dzieciom warunków do ich własnych doświadczeń,
na podstawie których

drogą własnej aktywności korowej będą się kształtowały
i utrwały zespoły dynamiczne;

dostarczanie dzieciom szerokiego, bogatego materiału obserwacyjnego,
i kładzenie nacisku na kojarzenie;

całościowe traktowanie treści poznawczych

/metoda "ośrodków pracy" ćwiczy wszelkie całościowe poznanie,

daje poznawanie przedmiotów i zjawisk w zespołach ich cech, we wzajemnym powiązaniu i uzależnieniu, w zrozumieniu przyczynowości, przez poznawanie w odpowiednim dla danego zjawiska środowisku/

dostarczanie dzieciom warunków do osobistego przeżywania całych sytuacji wraz z ich ładunkiem uczuciowym, który stwarza odpowiednie, korzystne poznawcze dominanty wzmacniające, wytworzone na ich tle zespoły strukturalne /a nie narzucanie ode-
rwanym informacjom/;

- umożliwienie dzieciom poznawania za pomocą wielu analizatorów /istota odruchu warunkowego - więź międzyośrodkowa/ i po-
wracanie do tych samych zagadnień /obserwacje/ w coraz to
innych kontekstach /powtarzanie - podstawowym warunkiem wy-
tworzenia się odruchów warunkowych i ich zespołów/, co jest
jednocześnie kształtowaniem sprawności wszelkich analiza-
torów;

- trzymanie pewnej grupy opracowywanych z dziećmi zagadnień w stanie
jakby stale otwartej gotowości do powrót do nich,
sprawdzenia, przejrzenia, wzbogacenia, co stwarza stan go-
towości pobudzenia odnośnych ośrodków korowych i wzmacnia-
nia wytworzonych więzi;-

- przez zastosowanie ciągłości i systematyczności w poznaniu

/ optymalne warunki tworzenia się odruchów warunkowych,
a zwłaszcza ich zestawów w stereotypy dynamiczne/. Praca
wytworzenia się dynamicznych układów strukturalnych jest,
różna w zależności od stopnia złożoności układu i właści-
wości indywidualnych.

Przechodzenie od poznawania obiektów przestrznych do bardziej
złożonych pozwala na opieranie się na doświadczeniach już
zdobytych - wskutek czego dziecko rozwija, wzbogaca i kontrolu-
je swoje poznanie;

- przez stałe dostarczanie warunków nieodłącznego w tej metodzie
stosowania zdobytych wiadomości w działalności praktycznej
/co zawiera w sobie walory wszystkich razem powyżej wymie-
nionych założeń metody/.

- chroniąc dziecko od niepożądanych zahamowań warunkowych lub hamulców zewnętrznych, rozbijających adekwatne do rzeczywistości układy dynamiczne.

X

B "Metoda ośrodków pracy" stwarza warunki umożliwiające dobre opracowanie podstaw związków czasowych między obiektami konkretnymi a słowami, to znaczy pozwala na dobre ugruntowanie związków I systemu sygnalizacyjnego na to aby II system mógł się ukształtować.

Małe dziecko działa przede wszystkim pod wpływem swoich stanów emocjonalnych wrażeń i wyobrażeń, gdyż regulujący wpływ II układu sygnalizacyjnego jest jeszcze bardzo słaby. Tym bardziej "dziecko specjalne".

Działania wymagające oderwania się od konkretnej rzeczywistości przedstawiają tym większe trudności, im dziecko jest młodsze / najwyższe części kory mózgowej rozwijają się z wiekiem/. Cóż dopiero, jeżeli weźmiemy pod uwagę dziecko upośledzone, u którego napotykamy na różnego rodzaju trudności rozwojowe.

Ponieważ na pierwszym systemie sygnalizacyjnym wyrasta u człowieka II system sygnalizacyjny, na nim się opiera i z nim współdziała, należy więc w metodzie wychowania uważać na kształtowanie takich warunków, które sprzyjają ugruntowaniu się i wzbogaceniu związków I systemu sygnalizacyjnego.

Metoda więc pracy z dzieckiem musi być tego rodzaju, ażeby jak najmocniej kształtował się I system sygnalizacyjny, to znaczy musi dbać o dobrą podbudowę treści słowa - o jego bogatą "biografię".

Metoda "ośrodków pracy" stwarza te warunki dostarczania dziecku możliwości:

1. zdobywania stale nowych doświadczeń,
2. rozumienia związków przyczynowych zachodzących między zjawiskami,
3. stakej aktywności.

Warunkują to w tej metodzie:

- 1/bogate, wszechstronne i wielokrotne obserwacje,
- 2/prawidłowość procesu poznania i logika układu poznawania otaczających przedmiotów i zjawisk w procesie codziennego życia i pracy,
- 3/poznawanie w warunkach normalnych dla danych treści poznania,
- 4/poznawanie w procesie działalności opartej o dawniej zdobyte doświadczenie,
- 5/poznawanie w związaniu teorii z praktyką w procesie aktywnej pracy,
- 6/systematyczność i ciągłość układu treści pracy,
- 7/poznawanie całościowe zagadnień /systematyczne nauczanie i dyscyplinuje je, stwarzając warunki odpowiednie do kształtowania się rozwijania, wzbogacania strukturalnych zespołów dynamicznych/.

Srodki dydaktyczne, którymi posługuje się metoda "ośrodków pracy".

- =====a/dowolna obserwacja dziecka - wywołuje irradację i generalizację,
- b/kierowana obserwacja zwięża irradację, sprowadzając koncentrację procesu pobudzenia czy hamowania dla ustalonych adekwatnych dla rzeczywistości stosunków między tymi procesami /ustalają się dynamiczne układy strukturalno/,
- c/kojarzenie z pokrewnymi zjawiskami pomoże ograniczać zasięgi, tych procesów pobudzenia i hamowania, oraz ćwiczyć się w stałej emulacji tych procesów, na czym właśnie polega dynamiczność układu strukturalnego, dostosowywanego do każdorazowej sytuacji. Kojarzenie jako wiązanie ośrodkowe, a więc jako podstawa tworzenia się i utrwalania czasowych związków i ich zespołów, jest specjalnie otoczone opieką dydaktyczną w omawianej metodzie.

Osiąga się to w "ośrodkach pracy" przez:

Wprowadzenie do nauki maksimum twórczości dziecka /chodzi tu o własną twórczość w procesie myślenia, bez niej dynamiczne układy strukturalno byłyby martwe i nie adekwatne./

Twórcza przeróbka doświadczanego materiału - a nie wyuczenia się przekazywanych wiadomości.

Stwarzanie poprzez zainteresowanie

zapotrzebowan dziecka które staje się motorem twórczej przeróbki doznanych wrażeń, tj. w języku Pawłowa twórczego uogólniania stosunków.

To twórcze uogólnianie stosunków znajduje swój wyraz w specjalnie polegnowanej przez tę metodę

mowie dziecka

/tworzenie własnego żywego pokrycia "żak zwanego obrastania słów", utworzonego ze znajomości związków między faktami/.

Metoda "ośrodków" waży z werbalizmem którego jest zaprzeczeniem.

Uczy reagować, kierować się postępowaniem /a nie tylko przyjmować do wiadomości/

Osiąga się to przez:

uaktywnienie własnej analizy i syntezy

w metodzie "ośrodków" dziecko wprowadzone jest w nurt zmieniającej się wciąż rzeczywistości i żeby ją poznać ciągle musi

dokonywać syntezy

która staje się analizą i znowu przekształca się w syntezę.

Dobrze postawiona obserwacja w metodzie "ośrodków pracy" zlewa się z kojarzeniem, co jest tym samym zjawiskiem:

analiza przechodząca w syntezę i odwrotnie.

d/wyrażanie /ekspresja/

Wobec powiązania umysłowej pracy dziecka z pracą fizyczną w metodzie "ośrodków pracy" kontrola nad rozumieniem jest stała i miarodajna, jeżeli dziecko nie umie korzystać z poznania czegoś, to znaczy, że nie nastąpiło jeszcze zrozumienie.

/według Pawłowa: "kiedy tworzy się związek, to jest to, co nazywamy asocjacją, to jest bez wątpienia poznanie czegoś.... a jeżeli następuje korzystanie z niego, to to nazywa się rozumieniem, to znaczy, że korzystanie z wiadomości otrzymanych drogą związków jest rozumieniem"/.

U "dzieci specjalnych" warunki kształtowania się dynamicznych układów strukturalnych są niekorzystne, /cała gama przejść aż do zupełnej niemożności kształtowania się ich u bardzo głęboko upośledzonych umysłowo/.

Przykłady:

Brak, czy uszkodzenie, jednego z analizatorów /wzrok czy słuch/ zubaża możliwości kształtowania się normalnego dynamicznego układu strukturalnego z punktu widzenia jego treści i adekwatności z rzeczywistością.

x x x

Z powodu choroby nienormalnie działające bodźce interoreceptorów i eksteroreceptorów /z powodu zewnętrznych warunków chorowania/ wpływają na: subożenia, nieadekwatność z rzeczywistością i nienormalności samych procesów. / w ich sile, ruchliwości i równowadze/.

x x x

Strukturalne i funkcjonalne zmiany w mózgu dzieci upośledzonych umysłowo powodują:
złą odbiorczość bodźców, więc związki czasowe są nietrwałe, tworzenie się ich chaotyczne i dorywcze wobec tego:
kształtowanie się dynamicznych układów strukturalnych jest w różnym stopniu /stopień upośledzenia/ zachwiane i zdeformowane i podatne na tworzenie się układu stężonego - kliszowego.

Wobec tego konieczna jest pomoc wychowania, które by stwarzało warunki możliwie kompensujące te braki i korygujące je.

Te korzystne warunki stwarza metoda "ośrodków pracy" przez: całościowe traktowanie zagadnień w ich logicznym układzie w sposób ciągły i stały

Wzrostowi o cały dostępny zespół analizatorów, zakres i układ treści, dostosowany do możliwości dzieci i jednostki, związany z życiem i doświadczeniem dzieci, interesujący i oparty na doświadczeniu i życiu dzieci,

co wpływa na:

usprawnienie uwagi, a więc i usprawnienie odbiorczości bodźców,

umożliwienie kształtowania się prawidłowych powiązań
związków czasowych, co wpływa dodatnio na kształtowanie się
ich i dynamizowanie.

Tego osiągnąć nie można u dzieci upośledzonych drogą nauczania przedmiotowego.

Nauczanie przedmiotowe "dzieci specjalnych"

- 1/ utrudnia kształtowanie się dynamicznego układu strukturalnego
- 2/ może je rozchwiać i rozbić
przez przerywanie toku treściowego, co pociąga za sobą
niebezpieczeństwo powrotu do zniekształconego i zatartego
dynamicznego układu strukturalnego.

Przykład: w zakresie niewłaściwego kształtowania się dynamicznego układu, z powodu zachwiania równowagi ustroju w czasie choroby /j.w./ całościowo traktowanie zagadnień ukł. - via poznanie bez niepotrzebnego zużytkowania energii na przestawienie się na coraz to inne treści i daje możliwość kształtowania się związków, które mają skłonność do rozchwywania się w czasie choroby.

Nauczanie przedmiotowe utrudnia kształtowanie się adekwatnych do
rzeczywistości i giętkich dynamicznych układów, gdyż dostarcza tym dzieciom w różnych czasach różnych fragmentów
wiedzy w stosunku do samego zagadnienia, przerywając powiązanie tych fragmentów w pewną całość na samo
dziecko. To znaczy licząc na dostateczną ruchliwość, siłę i równowagę procesów pobudzania i hamowania a zwłaszcza trwałość dynamicznych układów powstających i "sztukowanych" w różnych czasach.

/W metodzie "ośrodków" zamiast kawałkującego wiedzę nauczania przedmiotowego - całościowe opracowanie zagadnień w ich logicznym i ciągłym układzie/

Nauczanie przedmiotowe dzieci specjalnych nie sprzyja osobistemu,^{1/}
twórczemu kształtowaniu się stereotypów dynamicznych.

co jedynie zapewnia ich życie i rozwój a przez to dostosowalność i adekwatność z rzeczywistością. Inaczej mówiąc, pociąga za sobą niebezpieczeństwo marnoty, sztywności, a więc poznawczego wykształcenia rzeczywistości.

/W metodzie "ośrodków" zaś zapewniona jest twórczość dziecka przez dostarczenie wielostronnych obserwacji i skojarzeń, oraz przez umożliwienie stosowanie w praktyce danych poznawczych. Staje się to zaczątkiem nowych zapotrzebowań poznawczych dziecka w sparciu o odruch bezwarunkowy "co to jest?" związany z uczuciem dodatnim, który łączy się z procesem wytwarzania i rozwoju strukturalnego układu dynamicznego i stereotypu dynamicznego.

Nauczanie przedmiotowe nie pozwala na ćwiczenia w różnicowaniu i generalizacji, gdyż w skutok sztucznych ram odcinków czasowych, ćwiczenia, które wymagają dłuższego czasu, muszą być pominięte lub zmniejszone na rzecz podawania gotowego materiału.

/W metodzie "ośrodków" zaś praca dziecka przez swą ciągłość, wielokrotność obserwacji i możliwości powrotu do niej - warunków umożliwiających zestawienia, porównania, analizę i syntezę, cech - sprzyja usprawnieniu mechanizmów różnicowania i generalizacji/.

Nauczanie przedmiotowe nie może w szerokiej mierze uwzględniać wielu - nie tematów opracowywanych w szkole z biegiem codziennego życia dziecka, głównie ze względu na pokawałkowanie tematów pracy.

/Metoda "ośrodków" przeciwnie, nie kawałkuje pracy - daje więc możliwość wyostrenia jasności odbioru wrażeń, dostarcza dobrych warunków skupienia uwagi. Oba te cele osiąga ta droga, że motorem emocjonalnym jest tutaj żywe zainteresowanie, które osiągamy przez łączenie nowych związków czasowych w zespoły już utrwalonych a ważnych życiowo dynamicznych układów strukturalnych, które ulegają rozszorzeniu i dalszej dyferencjacji w przebiegu swego kształtowania się. Stąd silny nacisk w metodzie "ośrodków" na wiązanie nowych treści z już zastanymi, a ważnymi dla dziecka żywymi.

=====

- 1/ Osobiste wytwarzanie dynamicznego układu polega na włączeniu nowych treści do całości warunków, jakimi rozporządza dany ustrój, warunków o charakterze eksteroceptywnym i interoceptywnym.